

הקדמה

בשבח והודיה לה' יתברך הננו מוציאים לאור כרך נוסף בסדרת תורה אור ולקוטי תורה המבואר, הכולל מאמרים של רבינו הזקן בעל התניא על חנוכה, ארבע פרשיות ופורים, עם ביאור.

הספר "תורה אור" נדפס בפעם הראשונה בשנת תקצ"ז על ידי אדמו"ר הצמח צדק, נכד רבינו, ובו נכללו מאמרים על החומשים בראשית ושמות ובכללם המועדים חנוכה ופורים. הצמח צדק ליקט את הכתבים, ובחר מתוכם את המאמרים שכלל בספר. והעיד הצמח צדק על מאמרים אלו: "הרבה מהם שם רבינו ז"ל בעצמו עין עיונו עליהם והגיהם, והסכימה דעתו להביאם לבית הדפוס".

לאחר קצת יותר מעשור, בשנת תר"ח, הביא הצמח צדק לדפוס את הכרך השני, והוא נקרא "לקוטי תורה", ובו מאמרים על שלשת החומשים הנותרים - ויקרא במדבר ודברים, עם המועדים החלים בזמני פרשיות אלו, וכן על שיר השירים.

[בשונה מתורה אור, שבו נדפסו בדרך כלל מאמרי רבינו כצורתם, הרי שבלקוטי תורה הוסיף הצמח צדק "הגהות" עליהם; בדרך כלל באו ההגהות בסוגריים, והן ציונים או הוספות, ויש הגהות שנכתבו בלי סוגריים, והן חלק בלתי נפרד ממבנה המאמר. כמו כן חילק הצמח צדק את המאמרים לפרקים, ובמקצתם אף הוסיף קיצורים].

הספרים תורה אור ולקוטי תורה נודעו כספרי היסוד של תורת חסידות חב"ד. החסידים שמו להם לחוק להגות בכל שבוע במאמרים שעל פרשת שבוע זה. בדורנו עורר רבות כ"ק אדמו"ר זי"ע על לימוד זה, והיה רגיל לקרוא למאמרים אלו "פרשת השבוע החסידית".

במכתבו על הדפסת התורה אור כותב הצמח צדק, שהמאמרים שבו הם "דברים כהוייתן כפי אשר יצאו מפורש מפה קדוש רבנו הגאון ז"ל נשמתו עדן", והם נרשמו

על ידי השומעים סמוך לאמירתם מפי רבינו. רובם הם רשימותיו של רבי יהודה לייב, אחיו של רבינו ובעל שו"ת "שארית יהודה", אך חלק חשוב מן המאמרים (בפרט אלה שבלקוטי תורה) הם מרשימות בני רבינו הזקן - רבי דובער (אדמו"ר האמצעי) ובנו הצעיר רבי משה, וכן מהצמח צדק ורבי פינחס רייזעס משקלוב, תלמידו של רבינו.

ה"דברים כהוייתן" נאמרו על ידי רבינו בקיצור יחסית, ולכן הלומד במאמרים אלו מתקשה לעתים להבינם על בורים. במיוחד קשה תפיסת מהלך הענינים שנתפרשו במאמר, הבונה את הנושא המבואר נדבך על גבי נדבך.

זכה דורנו ובו נדפסה לראשונה מכתבי יד, בהוראת והכוונת כ"ק אדמו"ר זי"ע, סדרת "מאמרי אדמו"ר הזקן", אשר לצד מאמרים אחרים מרבינו כלולות בה גם "הנחות" נוספות (הנחות - רישום המאמר כפי שהונח בזכרון השומע) למאמרים שלפנינו בתורה אור ולקוטי תורה.

מעיון בהנחות הנוספות אנו רואים לפעמים, שבמקום שקיצר מניח המאמר שרשימתו נדפסה בתורה אור ולקוטי תורה - פירש יותר המניח השני, ובפרט אדמו"ר האמצעי, שהנחותיו ידועות באריכותן ובפירוטן. על ידי העיון בספרים אלה אפשר להבין יותר את כוונת הדברים שבתורה אור ולקוטי תורה. ובלשון כ"ק אדמו"ר זי"ע (בפתיחה להערותיו לספר "מאמרי אדמו"ר הזקן - הנחות הר"פ"): "אי אפשר לנוסחא אחרת בלי חידוש".

הביאור שבספרנו נכתב לאחר עיון בכל ההנחות שתחת ידינו מהמאמרים שבתורה אור ולקוטי תורה, וכן במאמרי אדמו"ר האמצעי המיוסדים עליהם, ובהוספות והגהות שב"אור התורה" לצמח צדק. כמו כן פנינו לעיין במאמרי רבינו שאליהם מפנה הצמח צדק בהגהותיו. השתדלנו להבהיר ככל הניתן את מהלך הענינים שבמאמר וקישורם זה בזה.

זכות הראשונים על ביאור מאמרים מתורה אור ולקוטי תורה, שמורה למערכת "חסידות מבוארת" שעל ידי "היכל מנחם". סדרת ספריהם על המועדים, שבת, תפילה ועוד, קנתה לה שם מפואר בקרב מבקשי תורת החסידות, ופתחה את שערי תורת רבינו לקהלים רחבים כ"י. בספרים אלו נתבארו היטב המושגים שהובאו במאמרים, גם למי שאין לו היכרות מוקדמת עם תורת חסידות חב"ד.

בסדרה שלפנינו הושם עיקר הדגש על בירור הביאור למהלך הענינים על אתר. בכל מאמר השתדלנו לבאר את המושגים שנזכרו ונתבארו בו, על פי העולה מהמבואר דוקא במאמר זה. לפיכך, גם מי שהורגל במושגי החסידות בכללותם, יוכל להעזר

בסדרה זו כדי לברר את הכוונה בכל פרט במאמרי התורה אור ולקוטי תורה שעליהם נסוב ביאורנו.

עיקרון זה של כתיבת ביאור הצמוד למאמר שלפנינו עמד לנגד עינינו גם כאשר ביארנו על פי ההנחות האחרות. עשינו זאת כאשר היה נראה שמניח אחד האריך ופירש במקום שבנדפס לפנינו בתורה אור ולקוטי תורה מצויים אותם הדברים עצמם בקיצור או ברמז. אך במקום שהיה נראה שהדברים שבהנחה האחרת אינם עולים בקנה אחד עם נוסח המאמר שבאנו לבארו, פירשנו על פי הנראה מהנוסח שלפנינו, ואלו ואלו דברי אלקים חיים ומרועה אחד ניתנו.

מבנה הספר:

בספר הובאו שלשה מאמרים לחנוכה, שלשה לפורים, ומאמר אחד לכל אחת מארבע הפרשיות הנקראות קודם חג הפורים ואחריו.

כדי להקל על הלומד לעמוד על מבנה המאמר וקישור הענינים שבו, חילקנו את המאמרים לפרקים, כאשר כל ענין בא בפרק לעצמו. חלוקה זו אינה זהה לחלוקת הפרקים שבמאמר המקורי, ובדרך כלל הפרקים בספרנו גם קצרים יותר.

תחילה מובא המאמר המקורי, בלי ביאור, אך בחלוקה לפרקים התואמת את החלוקה בביאור. כמו כן פתחנו את ראשי התיבות והוספנו פיסוק וחלוקה לפסקאות.

הגהות הצמח צדק שענינן ציון או תוספת (גם אלו שנדפסו בלקוטי תורה שלא במוסגר בחצאי עיגול או ריבוע) לא נתפרשו בביאורנו, והן הובאו בפני עצמן בשולי המאמרים המקוריים. ההכרעה מה נכלל בגוף המאמר ומה נדון כהגהה נעשתה על פי השוואה עם שאר ההנחות, ועל פי שיקול דעת העורכים, וכבר נאמר "שגיאות מי יבין".

בהמשך מובא המאמר המבואר, כאשר כל פסקה מגוף המאמר באה באותיות מודגשות ולאחריה בא הביאור. גם כאן פתחנו את ראשי התיבות והוספנו פיסוק וחלוקה לפסקאות, וכך מראי מקומות, הערות וציונים הבאים בשולי הגליון.

גם במאמר המבואר צוינו הגהות הצמח צדק באותיות לפי סדר א"ב.

בפתיחת הביאור בכל מאמר צוין בשולי הגליון תאריך אמירתו. כן פורטו שם המקורות העיקריים שעליהם מיוסד הביאור, וגם במהלך המאמר צוין להם בדרך קצרה (כגון: תקס"ט, אור התורה, פלח הרמון וכדומה).

לאחר הביאור מובא תוכן המאמר בקצרה המאפשר ללומד לקבל תמונה כללית של הנושא הנדון בו.

לתועלת הלומדים, צוינו בפתח הספר מאמרים נוספים מתורה אור לחנוכה ופורים, שלא הובאו בסדרה זו, ונתבארו בספרי "חסידות מבוארת".

מפעל זה של ביאור מאמרי רבינו הזקן קם ביוזמתו של הרב לוי געלב שהתחיל בכתיבת ביאור למאמרים על פרשיות התורה, ובשיתוף פעולה עם מכון "לעבדך באמת" פורסמו המאמרים בשנים האחרונות בקונטרסים שבועיים, ושם נודע לתהילה בקרב אלפי לומדים. בשנה שעברה יצאו לאור חמישה כרכים, עם מאמר לכל פרשה. בהמשך לכך אנו עמלים כעת על הכנת מאמרים למועדי השנה, ומלבד כרך זה יופיעו בעז"ה עוד שני כרכים על שאר המועדים.

עבודת העריכה נעשתה על ידי הרב חיים זקס והרב משה לינק. בהגהת המאמרים ובהכנת הספר לדפוס השתתף הרב אברהם וולף.

תודתנו נתונה להרב אליהו מטוסוב, חבר מערכת "אוצר החסידים", שסייע בבירור ענינים מתוך הנחות ממאמרי רבינו שעדיין לא ראו את אור הדפוס. תודתנו לחברי מערכת "חסידות מבוארת" - מכון אליעזר יצחק" ובפרט הרב יעקב ליב אלטיין שהיה לנו לעיניים בכל ענין, וכן הרב דוד משה מייזליש והרב ישראל שטערן שעמדו לימין המערכת בכל עת. זכות הרבים תלויה בהם.

יהי רצון שהוצאת ספר זה לאור והלימוד בו ימהרו את ביאת משיח צדקנו, וכתשובתו לשאלת הבעל שם טוב "אימת אתי מר": "בזאת תדע, בעת שיתפרסם למודך ויתגלה בעולם ויפוצו מעיינותיך חוצה . . אז יכלו כל הקליפות ויהיה עת רצון וישועה".

ספריית מעיינותיך

מכון לעבדך באמת

- חנוכה א
עבודת הקרבנות, הנרות והקטורת בנפש האדם
ד"ה בכ"ה בכסלו [תורה אור כט, א - ל, א] ..... 15.
ביאור המאמר ..... 25.
- חנוכה ב
"והוי"ה יגיה חשכי" בחנוכה - למעלה מ"נר הוי"ה"
ד"ה כי אתה נרי [תורה אור מ, ב - מא, א] ..... 71.
ביאור המאמר ..... 77.
- חנוכה ג
"בתי" "אחותי" ו"אמי" בעבודת ה'
ד"ה רני ושמחי (הא') [תורה אור לו, איד] ..... 107.
ביאור המאמר ..... 113.
- פרשת שקלים
שני חצאי השקל - אור ישר ואור חוזר
ד"ה כי תשא [תורה אור הוספות קיא, א - קיב, ב] ..... 141.
ביאור המאמר ..... 147.
- פרשת זכור
מלחמת עמלק בדרך בין "מצרים" ל"ארץ טובה ורחבה"
ד"ה זכור את אשר עשה לך עמלק [תורה אור פד, ב - פה, ב] ..... 171.
ביאור המאמר ..... 179.
- פורים א
תחנוני אסתר לפני המלך - גילוי האמונה בזמן הגלות
ד"ה ותוסף אסתר [תורה אור צד ג - צה, א] ..... 211.
ביאור המאמר ..... 215.

■ פורים ב

השלמת החידוש של מתן תורה בימי הפורים

237. ד"ה וקבל היהודים [תורה אור צו, ג - צז, א] .....
243. ביאור המאמר .....

■ פורים ג

מלחמת עמלק - "השם שלם והכסא שלם"

273. ד"ה חייב אינש (הא') [תורה אור צה, א - צו, א] .....
281. ביאור המאמר .....

■ פרשת פרה

ביעור תאוות ההיתר כהכנה ליציאה מ"מצרים"

319. ד"ה ויקחו אליך פרה אדומה (הב') [לקוטי תורה חוקת סא, ביג] .....
323. ביאור המאמר .....

■ פרשת החודש

אכילת מצה ומרור כהכנה ל"דילוג" של יציאת מצרים

341. ד"ה קול דודי [לקוטי תורה שיר השירים יד, ב - טו, ד] .....
353. ביאור המאמר .....

חנוכה א

עבודת הקרבנות, הנרות והקטורת בנפש האדם

ד"ה בכ"ה בכסלו [תורה אור כט, א - ל, א]

פתיחה

"בכ"ה בכסליו יומי דחנוכה כו' שכשנכנסו יוונים להיכל וכו', וכשגברו מלכות בית חשמונאי ונצחום לא מצאו אלא פך אחד של שמן כו', לשנה אחרת קבעום ח' ימים טובים בהלל והודאה".

להבין ענין "הלל" וענין "הודאה". וגם להבין למה תקנו בנס זה להדליק נרות, זכר למקדש שמצאו פך אחד של שמן כו', ולא תקנו כן בשאר נסים. וגם מה ענין נרות להלל והודאה.

אך הענין הוא, דכתיב "נר מצוה ותורה אור כו'".

פרק א

ויובן בהקדים לבאר ענין המנורה שבבית המקדש, שאמרו רז"ל "וכי לאורה הוא צריך כו'". והנה כתיב "ובהעלות אהרן את הנרות בין הערבים יקטירנה", ו"בבקר בהטיבו את הנרות יקטירנה", שבליילה היה מדליק כל ז' הנרות, ולמחר מדשנם ומטיבם, ולא היה מדליק אלא נר המערבי שהוא נר ששי, שממנו היה מתחיל וכו' היה מסיים.

והענין, כי הנרות הם המדות "לך ה' הגדולה והגבורה כו'", והן ז' נרות כנגד ז' מדות. והנה בכל מדה ומדה יש "זה לעומת זה" בקליפה נגד הקדושה, והן יונקות מן הקדושה. כמו מאהבה שבקדושה נמשך בהשתלשלות המדרגות להיות תאווה

גשמית, וכן מיראה שבקדושה יראה רעה וכעס, וכהאי גוונא. וצריך לבררם ולהפכם להתכלל בקדושה עליונה, שתהיינה המדות כולן לה' בבחינת בטול, "לך ה' הגדולה והגבורה כו'". והבירור הוא בחכמה, כי "בחכמה אתברירו כו'", והחכמה הוא בחינת אור להאיר את המדות ולזככן. ובלילה שהוא זמן החשך היה צריך להאיר את כל ז' הנרות, דהיינו להמשיך אור החכמה בכל מדה ומדה בפני עצמה. מה שאין כן ביום היה די בהדלקת נר הו' שהוא עיקר ההשפעה, וממילא היה נמשך אור החכמה בכל המדות.

והנה יש "עולם שנה נפש". וכשם שהיה אהרן ממשיך המשכת אור החכמה בעולם, שהן ז' בחינות ומדות עליונות שבסדר והנהגת העולם, כך היה ממשיך אור החכמה בנפש ישראל. שהם "יוצאי ירך יעקב שבעים נפש", נגד בחינות ז' הנרות, והם "יוצאי ירך יעקב" - יו"ד עקב. דהיינו בחינת יו"ד הוא בחינת חכמה, הנמשכת ומשתלשלת בבחינת עקב וסוף המדרגות התחתונות. וזהו "וידו אוחזת בעקב עשו", כי "ידו" - אותיות יו"ד - אוחזת את העקב של עשו לבלתי נתון לו תוקף התפשטות וממשלה, רק להכניעו תחת הקדושה ולאכפיא לסטרא אחרא. וזה היה ענין המשכת אהרן בהעלותו את הנרות, להמשיך בחינת יו"ד של יעקב - הוא אור החכמה - לבחינת עקב, כדי שתהיינה גם מדות הטבעיים שבנפש הבהמית עולות ונכללות בקדושה.

פרק ב

והנה כתיב "ובהעלות אהרן את הנרות בין הערבים יקטירנה", וכן "בבקר בהיטיבו את הנרות יקטירנה" - "בהעלות" והדר "יקטירנה", וכן בבקר. וכמ"ש בסדר המערכה "הטבת שתי נרות קודמת לקטורת".

ולהבין ענין הקטורת שהיה אחר הדלקת והטבת שתי נרות, הוא: כי הנה ענין הנרות כבר מבואר למעלה שהוא ענין העלאת המדות שירדו ונשתלשלו בגשמיות הנפש הבהמית, שתהיינה עולות ונכללות בקדושה. אך הקטורת הוא ענין העלאת האותיות, שהן במחשבה דיבור ומעשה לכושי המדות, שהן בחינת דומם. ואותיות דקדושה נקראות "חומת בת ציון", חומה של אבנים, "שתי אבנים בונות שני בתים כו'" כנודע. וכמו שנתבאר במקום אחר על פסוק "גדול ה' ומהולל מאד בעיר אלקינו" - "אימתי נקרא גדול כשהוא בעיר אלקינו כו'". והנה אותיות של המחשבה דיבור ומעשה שנפלו בגשמיות תחת ממשלת הקליפות וסטרא אחרא, אין להם עלייה על ידי המשכת אור החכמה. כי אין אור החכמה אלא במדות עצמן אהבה

ויראה כו', שהן בחינת רוחניות^א, אבל גשמיות האותיות אין להם עלייה כי אם על ידי הקטורת. שסממני הקטרת היו מדברים שאין בהם טעם כלל ואינם ממין מאכל כלל, הרי הן בבחינת דומם. ובהקטרתן נעשה בחינת ריח העולה למעלה שמשיב את הנפש. "אשה ריח ניחוח להוי"ה", שעל ידי ה"ריח" נעשה "ניחוח", דהיינו ירידה להשתלשלות המשכת בחינת ה"ה" - יו"ד חכמה כו'.

פרק ג

והנה כל זה היה בבית המקדש שהיו מקריבין קרבנות, ועכשיו היא התפלה במקום הקרבנות. ולהבין ענין זה בתפלה, הנה בסדר המערכה היה דם התמיד קודם להטבת שתי נרות, ונרות לקטורת, וקטורת לאברים. נמצא שדם התמיד קודם לנרות וקטורת, ואברי התמיד אחר נרות וקטורת.

ויובן ענין זה בעבודת ה' בתפלה, כי הנה עיקר העבודה בקריאת שמע ותפלה הוא למסור נפשו בקריאת שמע. והנה יש ב' פעמים מסירת נפש: "למסור נפשו באחד", "ובכל נפשך - אפילו נוטל את נפשך כו'". ולהבין מהו ענין ב' פעמים מסירת נפש הללו. הנה "למסור נפשו באחד" קאי על נפש האלקית, שהיא בבחינת ביטול ממש, וכמו שכתוב "חי הוי' אשר עמדתי לפניו", בחינת עמידה היא ביטול באור אין סוף ברוך הוא ממש. ובחינת "ובכל נפשך" היינו שגם בחינת נפש הבהמית יהיה בבחינת אתכפיא ואתהפכא כו', שמסירת נפש זו אינה ב"אחד", אלא בבחינת "ברוך שם כבוד מלכותו כו'".

והענין, כי הנה נודע שבחינת "ממלא כל עלמין" ו"סובב כל עלמין" - הכל נקרא בחינת "שמו" בלבד. וכמאמר "מלך משובח ומפואר עדי עד שמו הגדול". ו"עדי עד" - פירוש, כל העליות שמעולם עד עולם בעילוי אחר עילוי, עולם הבא וגן עדן העליון וימות המשיח ותחיית המתים, וכמה רבוא רבבות עולמות והיכלות המבואר בזהר; ובאמת יש הרבה יותר עד אין קץ, וכמו שכתוב "ולגדודיו אין מספר", ו"גדודיו" הן מלאכים שהן בחינת חיצוניות העולמות, ומכל שכן נשמות שהן פנימיות עולמות - אין זה אלא בבחינת שמו, "שם כבוד מלכותו". כמשל התפשטות המלך במדינה, שרק שמו הולך בכל מדינות מלכותו, ולא עצמותו ומהותו. כך כביכול התפשטות החיות הנמשך מאור אין סוף ברוך הוא להחיות כל הברואים ונפש כל חי, אין התפשטות והמשכה זו רק בבחינת שם. שהוא רק זיו והארה בבחינת התפשטות

א. עיין מ"ש על פסוק וייצר כו' בפרשת בראשית [תורה אור ד, א].

ביאור המאמר

עוד צריך להבין: למה תיקנו רז"ל את עיקר המצוה בחנוכה דוקא בהדלקת נרות, שזהו זכר לשמונת הימים שדלקו הנרות במקדש בחנוכתו מחדש לאחר נצחון המלחמה (כנאמר שם ש"לא מצאו אלא פך אחד של שמן . . . ולא היה בו אלא להדליק יום אחד, נעשה בו נס והדליקו ממנו שמונה ימים"), ולא תיקנו מצוה מיוחדת לזכר שאר הנסים שהיו בימים ההם, שעיקרם הוא לכאורה הנצחון במלחמת מלכות בית חשמונאי על היונים.

וצריך לומר, שעיקר ותכלית נצחון המלחמה היה ביכולת ישראל לחזור ולהדליק את נרות המקדש, לאחר שקליפת יון גרמה לביטול הדלקתם (וכמבואר להלן פרק ח).

וגם מה ענין נרות להלל והודאה.

יש לבאר את השייכות בין ענין הדלקת הנרות להלל והודאה, שלכן כאשר קבעו שמונת ימים להלל והודאה תיקנו בהם את מצות הדלקת הנרות.

וצריך לומר, שהענין הרוחני בהדלקת הנרות שהתחדש לאחר הנצחון על קליפת יון הוא בשני הענינים של הלל והודאה (וכמבואר להלן פרק ט).

אך הענין הוא, דכתיב "נר מצוה ותורה אור בו".

2. משלי ו, כג.

פתיחה

הדלקת נרות, הלל והודאה

"בכ"ה* בכסליו יומי דחנוכה כו' שבשנכנסו יונים להיכל וכו', וכשגברו מלכות בית חשמונאי ונצחום לא מצאו אלא פך אחד של שמן כו', לשנה אחרת קבעום ח' ימים טובים בהלל והודאה".

להבין ענין "הלל" וענין "הודאה".

במענה לשאלת רז"ל בגמרא "מאי חנוכה" נאמר בכרייתא ששמונת ימי חנוכה נקבעו לימי "הלל והודאה", ומשמע שאלו הם שני ענינים שונים. "ויש להבין למה חלק לב' דברים - הלל והודאה - הלא הלל הוא הודאה ב'הודו לה'" (שערי אורה). כלומר: גם אמירת ההלל היא הודאה לה', ואם כן מדוע חילקו רז"ל כאן בין הלל להודאה.

וגם להבין למה תקנו בנס זה להדליק נרות, זכר למקדש שמצאו פך אחד של שמן כו', ולא תקנו כן בשאר נסים.

(* מאמר זה נאמר בחנוכה תקנ"ט).

הביאור שלהלן מיוסד על המאמרים האלה: קונטרס מאמר ד"ה בכ"ה בכסלו יומי דחנוכה לאדמו"ר האמצעי (קה"ת, תשמ"ט). שערי אורה ד"ה זה (ג, ב). אור התורה בראשית כרך ב רעח, ב.

1. שבת כא, ב.

מדליק כל ז' הנרות, ולמחר מדשנם ומטיבם, ולא היה מדליק אלא נר המערבי שהוא נר ששי, שממנו היה מתחיל ובו היה מסיים.

נאמר בכתוב "בהעלות אהרן את הנרות בין הערבים", היינו שבין הערביים היה אהרן מעלה ומדליק את הנרות, ואילו בבוקר נאמר "בהטיבו את הנרות", שבבוקר לא היה מדליק את כל הנרות אלא רק מטיב ומתקן אותם (שהיה מסיר מהם את דשן הפתילות שנשרפו בלילה ומכינם להדלקה בין הערביים).

אלא שאת הנר המערבי, הוא הנר הששי ממערב למזרח⁶ (ונקרא "מערבי" לפי שהוא מערבי לגבי השביעי העומד מזרחה לו⁷), היה הכהן מדליק גם בבוקר. אודות נר זה אמרו רז"ל⁸ "ממנו היה מדליק ובו היה מסיים", כלומר ממנו היה הכהן מדליק את כל הנרות בין הערביים, ולכן צריך היה להדליקו גם בבוקר (אם מצאו כבוי בשעת הטבת הנרות בבוקר) כדי שיהיה דלוק ועומד

6. נחלקו תנאים (מנחות צח, ב) באופן עמידת המנורה, האם היתה עומדת ממזרח למערב או מצפון לדרום. במאמר זה מדבר רבנו לפי השיטה שנרות המנורה היו מסודרים ממזרח למערב. לפי השיטה שהנרות היו מסודרים מצפון לדרום כל הנרות שוים בקרבם למערב, והנר המערבי הוא הנר האמצעי שפיו היה מוטה כלפי קדש הקדשים שבמערב.

7. כלומר, הנר הקיצוני ממזרח בו פוגע הכהן תחילה בכניסתו לקדש - אי אפשר לקראו "מערבי" כלל שהרי אין לך מזרחי ממנו, והנר הסמוך לו שהוא השני ממזרח נקרא מערבי לגביו, והוא (לרוב הדעות בראשונים) הנר המערבי עליו אמרו שהיה דולק תמיד, ולפיכך מצוה להדליקו גם בבוקר אם מצאו הכהן כבוי בכניסתו בבוקר להטיב את הנרות.

וראה בפרטיות - רשימת המנורה לכ"ק אדמו"ר זי"ע, עמ' סז ואילך.

8. שבת שם.

ענינה הרוחני של הדלקת הנרות יוכן על פי הכתוב "כי נר מצוה ותורה אור", שמשמעותו ש"מנר דמצוה יבוא אור בתורה. . הנה פסוק זה מרמז על מצות דחנוכה, דאף על פי שהוא מדרבנן, הוא מקור לאור דתורה" (שערי אורה).

כלומר, כדי לחזור ולהאיר את אור התורה לאחר שהיונים השכיחוהו, יש להשתמש ב"נר מצוה" של נרות חנוכה (וכמבואר להלן באריכות)³.

פרק א

ענין הדלקת נרות המנורה

[להבנת הטעם לכך שעיקר נס חנוכה מתבטא ביכולת ישראל לשוב להדליק את הנרות (כנ"ל בפתחת המאמר), יש לבאר תחילה את כללות ענין הדלקת נרות המנורה בבית המקדש:]

ויובן בהקדים לבאר ענין המנורה שבבית המקדש, שאמרו רז"ל⁴ "זכי לאורה הוא צריך בו".

רז"ל תמהו אודות מצות הדלקת המנורה - הרי אין הקב"ה צריך לאור הנרות, ופירשו שהמנורה היא "עדות לכל באי עולם שהשכינה שורה בישראל".

ויש לבאר את הדברים על פי פנימיות הענינים.

והנה כתיב⁵ "ובהעלות אהרן את הנרות בין הערבים יקטירנה", ו"בבקר בהטיבו את הנרות יקטירנה", שבלילה היה

3. הכתוב "כי נר מצוה ותורה אור" נתפרש בכיארנו להלן סוף פרק ח.

4. שבת כב, ב.

5. תצוה ל, ז-ח (בשינוי הסדר).

הרעות של הקליפה העומדות לנגד המדות הקדושות (כדברי הכתוב "זה לעומת זה עשה האלקים").

פירוש: ידוע שהמדות שבקליפה יונקות את חיותן מהמדות שבקדושה שכנגדן. למשל, אהבה זרה לתאוות העולם באה בריבוי השתלשלות ממדת האהבה והחסד שבקדושה; מדת הגבורה שבקליפה, ככעס ורציחה וכיוצא בזה, משתלשלת ממדת הגבורה שבקדושה. ועל דרך זה ככל המדות¹³.

וצריך לבררם ולהפכם להתכלל בקדושה עליונה, שתהיינה המדות כולן לה' בבחינת בטול, "לך ה' הגדולה והגבורה כו".

עבודת האדם היא לברר ולהעלות את כחות הקדושה מפילתם למדות הרעות, כך ש"הגדולה והגבורה וכו'" יהיו "לך" בלבד. היינו שכל המדות יעמדו בביטול לה' לבדו, ממילא לא ינקו מהן המדות שבקליפה המבטאות הרגשת מציות זרה שאינה בטלה לה', והחיות שינקו המדות הרעות מהמדות הקדושות תעלה מירידתה אליהן.

והבירור הוא בחכמה, כי "בחכמה אתברירו כו"¹⁴, והחכמה הוא בחינת אור להאיר את המדות ולזככן.

הכח לברר את המדות הוא מספירת החכמה שלמעלה משבע המדות (כשם שבאדם המוח

ויוכל להדליק ממנו את שאר הנרות בשעת העלאתם בין הערביים.

ויש לבאר פרטים אלו על פי פנימיות הענינים: מהו כללות ענין הדלקת נרות המנורה, ומדוע בערב היה הכהן מדליק את כל שבעת הנרות ואילו בכוקר היה מדליק רק את הנר הששי.

והענין, כי הנרות הם המדות "לך ה' הגדולה והגבורה כו"⁹, והן ז' נרות כנגד ז' מדות.

נרות המנורה מקבילים למדותיו הקדושות של הקב"ה, ולפיכך מספרם שבע כמנין שבע המדות הנמנות בכתוב "לך ה' הגדולה והגבורה והתפארת והנצח וההוד כי כל בשמים ובארץ"¹⁰, לך ה' הממלכה.

והנה בכל מדה ומדה יש "זה לעומת זה"¹¹ בקליפה נגד הקדושה, והן יונקות מן הקדושה.

כמו מאהבה שבקדושה נמשך בהשתלשלות המדרגות להיות תאוה גשמית, וכן מיראה שבקדושה יראה רעה וכעס, וכחאי גוונא.

עיקר ענין הדלקת הנרות הוא בעת החשכה, כלשון רז"ל¹² "שרגא בטיהרא מאי אהני" - אין תועלת בהדלקת נר במקום מואר, אלא תכליתו היא להאיר את החושך. וכך גם בענין הדלקת הנרות, הן המדות הקדושות, שהוא כדי לתקן ולהאיר את חושך המדות

9. דברי הימים-א כט, יא.

10. בכמה מקומות מבואר שבתיבות "כי כל בשמים ובארץ" נרמזת המדה הששית - יסוד, הנקראת "כל", ועל ידה נעשה חיבור עליון ותחתון - "שמים וארץ".

11. לשון הכתוב - קהלת ז, יד. וראה תניא פרק ו.

12. חולין ס, ב.

13. ראה תולדות יעקב יוסף בסופו: "שמעתי ממורי [הבעל שם טוב]. . כי ג' קוין חג"ת מתפשטין מן רום המעלות עד התהום מקום הקליפה. וחסד במקום הקדושה למעלה הוא ענג וכשנתפשט למטה בקליפה הוא זנות, וקו התפארת בהתפשטו למטה במקום הקליפה היא הגאווה, וקו הגבורה למטה הוא כעס." עיין שם.

14. זהר חלק ב רנד, ב.

בכל מדה ומדה בפני עצמה צריך להיות בחינת הביורור דחכמה לזככה מן הקצה לקצה" (שערי אורה).

מה שאין כן ביום היה די בהדלקת נר הו' שהוא עיקר ההשפעה, וממילא היה נמשך אור החכמה בכל המדות.

בשעות היום, כאשר מאיר אור השמש, כנאמר בכתוב "ויקרא אלקים לאור יום", מאיר אור החכמה מאליו ואין צורך כל כך בהדלקת הנרות עבור ביורור כל פרטי המדות. לכן ביום היו מדליקים רק את הנר הששי, הוא מדת היסוד. זאת כי ענין היסוד הוא ההשפעה בפועל ודי בהארה למדה עיקרית זו, ואין צורך להאיר ולברר כל מדה פרטית בפני עצמה כמו בלילה¹⁶.

שבראש ניצב למעלה מהמדות שבלב ושולט עליהן), וכנאמר בזהר "בחכמה אתברירו" - החכמה היא המבררת. זאת כי החכמה עצמה היא בתכלית הביטול ואין ממנה יניקה לקליפות¹⁵, ולכן בכחה לפעול במדות שגם הן יהיו בביטול לה' ולא תהיה מהן יניקה לקליפות.

זהו שהחכמה היא בחינת "אור" בהיותה מאירה את המדרגות שבהן שורר "חושך", "כמו החכמה שלמטה היא תאיר אור השכל לראות בעין השכל כל דבר הנעלם. . כמו מאיר עיני חכמים להראות את הדרך ילכו בה" (שערי אורה).

זהו ענין הדלקת נרות המנורה - המשכת אור החכמה בנרות, אלו המדות, שיזדככו ויתבררו ולא תהיה מהן יניקה ל"חושך".

ובלילה שהוא זמן החשך היה צריך להאיר את כל ז' הנרות, דהיינו להמשיך אור החכמה בכל מדה ומדה בפני עצמה.

מאחר שענין הדלקת הנרות הוא הארת החושך דוקא, לכן "היה עיקר הדלקת הנרות במקדש בלילה דוקא. . לפי שבלילה הוא התגברות החושך. . להסתיר אור האלקי. . על כן אז דוקא צריך להארת אור היותר עליון דחכמה להאיר בז' נרות. ודוקא בכל הז', כי

16. מהמבואר בשערי אורה עולה שענין אור השמש ברוחניות הוא הנר הששי, מדת היסוד. לכן בשעות היום די בהמשכת אור החכמה במדת היסוד ועל ידי זה ממילא מאירות כל המדות, כשם שביום כשהשמש יוצאת על הארץ אין חושך כלל; מה שאין כן בלילה שאינו זמן הארת אור השמש, הרי כדי להאיר את חושך המדות נצרכת המשכה לכל מדה ומדה בפרט, ולכן בין הערביים מדליקים את כל שבעת הנרות המורים על שבע המדות.

ובלקוטי שיחות חלק יג עמ' 194 מבאר את שייכות ענין הארת כל המדות למדת היסוד דוקא (שלבן כאשר הנר הששי המורה על מדת היסוד דולק ביום אין עוד צורך בהדלקת כל הנרות, כי הם דולקים ממילא מעצמם), על פי המבואר בהוספות לתורה אור ויחי (קה, ג'ד) על הכתוב (ויחי מח, ב) "הנה בנך יוסף בא אליך ויתחזק ישראל וגו'", ששורש בחינת היסוד הוא מקום עליון מאור, ולכן כאשר מתגלה בחינת היסוד מצד התעוררות שרשו העליון, על דרך טיפת היסוד הנמשכת מעצמות המוח ("בנך יוסף בא"), גורם הדבר לתוספת חיזוק בכללות המוחין והמדות ("ויתחזק ישראל").

15. כידוע, שבירת הכלים בעולם התוהו שעל ידה נפלו ניצוצות אלקיים להתלבש בעיניים פחותים למטה, היתה רק במדות העליונות ולא בבחינת החכמה. ועל כך נאמר בכתוב (איוב ד, כא) "ימותו ולא בחכמה".

וזאת, כי בבחינת החכמה מורגשת האמת האלקית, "שאינו סוף ב"ה הוא אחד האמת שהוא לבדו הוא ואין זולתו וזו היא מדרגת החכמה" (תניא פרק לה בהגהה), והוא "עץ החיים" שאין יניקה ממנו לקליפות כמו מהמדות.

(למעלה מכל הנבראים, אפילו מהמלאכים שבבחינת "עולם"), כנגד שבעת הנרות²⁰. וכנאמר בכתוב אודות ירדת יעקב ובניו למצרים, שהיו "יוצאי ירך יעקב שבעים נפש" (הן שבע המדות כפי שכל אחת כלולה מעשר).

והם "יוצאי ירך יעקב" - יו"ד עקב. דהיינו בחינת יו"ד הוא בחינת חכמה, הנמשכת ומשתלשלת בבחינת עקב וסוף המדרגות התחתונות.

השם "יעקב" מורכב מהאותיות "יי עקב". כידוע, האות י' מורה על החכמה²¹, והארתה באה למטה ל"עקב" - סוף כל המדרגות התחתונות. ואם כן, "שבעים נפש" שבישראל נמשכים מבחינת "יי עקב" - החכמה כפי שיורדת למטה לעולם הזה התחתון.

וזהו "וידו אוהזת בעקב עשו"²², כי "ידו" - אותיות יו"ד - אוהזת את העקב של עשו לבלתי נתון לו תוקף התפשטות וממשלה, רק להכניעו תחת הקדושה ולאכפיא לסטרא אחרא.

הטעם לקריאת יעקב אבינו בשם זה היה כנאמר בכתוב לפי ש"ידו אוהזת בעקב עשו".

ועל פי המבואר לעיל משמעות הדברים היא: ענין "יו"ד עקב" מתגלה "גם כן לעקב עשו דקליפה, להכניעו ולבטלו אל הקדושה. וענין 'עקבי עשו' הוא ההילוך בשרירות לבו

והנה יש "עולם שנה נפש"¹⁷. וכשם שהיה אהרן ממשיך המשכת אור החכמה בעולם, שהן ז' בחינות ומדות עליונות שבסדר והנהגת העולם, כך היה ממשיך אור החכמה בנפש ישראל.

נאמר בספר יצירה שישנן שלש בחינות כלליות בכריאה - "עולם, שנה, נפש".

המבואר עד כאן הוא בענין פעולת הדלקת הנרות ב"עולם" שלמטה מ"נפש", היינו בנבראים שבעולמות (ובכללם המלאכים שבעולמות הרוחניים) הנמוכים במדרגתם מנשמות ישראל. כלומר: הנהגת כל העולמות היא מבחינת המדות הקדושות (ובפרטיות: בכל עולם - מבחינת המדות שבמדרגת עולם זה), וכמו כן בכל עולם ישנן מדות רעות המקבלות את חיותן מיניקתן מהמדות שבקדושה. ועל ידי הדלקת הנרות "היתה תועלת מזה להאיר גם במדרגות . . כל עולמות החיצוניים דמלאכים וע' שרים, להאיר את החושך הגס דשם שלא יסתיר כל כך" (שערי אורה).

וכשם שהוא בענין הדלקת הנרות ב"עולם" כך גם בענין הדלקת הנרות ב"נפש" - פעולת ההדלקה היא הארת אור החכמה בנשמות ישראל¹⁸.

שהם "יוצאי ירך יעקב שבעים נפש"¹⁹, נגד בחינות ז' הנרות.

המספר שבע קיים גם בבחינת "נפש", היינו בנשמות ישראל שהן פנימיות העולמות

20. וידוע שהנשמות נקראות נרות, כנאמר (משלי כ, כז) "נר ה' נשמת אדם".

21. ענין החכמה הוא הנקודה השכלית קודם שמתרחבת ומושגת במוח הבינה, והיא נרמזת בצורת האות י' "שהיא בחינת נקודה לבד . . קודם שבאה לבחינת התפשטות וגילוי ההשגה וההבנה" (תניא, אגרת התשובה פרק ד).

22. תולדות כה, כו.

17. ראה אור התורה יתרו עמ' תתטז.

18. וכשם שבפעולת ההדלקה בעולם יש חילוק בין יום ולילה שהוא זמן החושך, כך בפעולתה על נשמות ישראל עיקר ההדלקה היא "שיאירו גם בחושך, ולא יחשך מצד המנגד כלל" (שערי אורה).

19. שמות א, ה.

פרק ב

הקטרת הקטורת לאחר הדלקת הנרות

[בפרק הקודם נתבאר ענין הדלקת הנרות שהוא המשכת אור החכמה אל המדות לבררן ולזככן, ובעבודת האדם היינו העלאת מדות הנפש הבהמית להכלל בקדושה.

בפרק זה יבאר את ענינה של הקטרת הקטורת הבאה לאחר הדלקת הנרות:]

והנה כתיב "ובהעלות אהרן את הנרות בין הערבים יקטירנה", וכן "בבקר בהיטיבו את הנרות יקטירנה" - "בהעלות" והדר "יקטירנה", וכן בבקר²⁴. וכמ"ש בסדר המערכה²⁵ "הטבת שתי נרות קודמת לקטורת".

בציווי הקטרת הקטורת על המזבח הפנימי בכל בוקר וערב נאמר "בהיטיבו את הנרות יקטירנה, ובהעלות אהרן את הנרות יקטירנה". כלומר, זמן הקטרת הקטורת הוא דוקא לאחר ובסמיכות להטבת הנרות בבוקר ולהעלאת הנרות בערב. כך גם אנו אומרים

לפיכך התיקון האמתי הוא רק בכח הארת החכמה שבנשמת האדם, שענינה ביטול לה' בתכלית ובכל עצמיות נפשו, שהרי הביטול אינו מצד מציאותו והשגתו של האדם אלא על ידי האמת האלקית המאירה ומורגשת בו בכח החכמה. "ועל כן, בהאיר אור דכח מ"ה זה בכל מדה ומדה שבלב הטבעי, יהופך לטוב בהזדככות מן הקצה לקצה בבחינת עצמיות, ולא לפי שעה בלבד, כמו מדת האהבה לא יומשך לרע כלל ולא יתלהב באש זרה כלל וכלל, מצד אמתית הביטול וההזזה מכל עצמותו לה' לבדו בעצם נקודות רצונו בל ימוט לעולם" (שערי אורה).

24. יומא יד, ב.

25. יומא לג, ב.

למלאות כל תאותו ורצונות זרות שנקרא עומק רע . . וידו דיעקב אוחזת בכח וגבורה גדולה בעקב עשו לכלתי ילך ויתפשט ברע, אלא אדרבה יהיה לבו הרע ברשותו בהכנעה בתכלית אל הקדושה" (שערי אורה).

וזה היה ענין המשכת אהרן בהעלותו את הנרות, להמשיך בחינת יו"ד של יעקב - הוא אור החכמה - לבחינת עקב, כדי שתהיינה גם מדות הטבעיים שבנפש הבהמית עולות ונכללות בקדושה.

ענין הדלקת הנרות הוא, כאמור, הארת אור החכמה בנשמות ישראל והתפשטותו עד לשבע המדות הרעות של הנפש הבהמית שבהם. על ידי זה יעלו גם מדות אלו להתכלל באור הקדושה של המדות הטובות שבנפש האלקית שבישראל, ולא תהיה עוד בהם אהבה ויראה לענינים שאינם לה' לבדו על ידי יניקת המדות שבקליפה מהמדות הקדושות של הנפש האלקית²³.

23. תיקון המדות הרעות שבנפשות ישראל הוא על ידי החכמה דוקא.

והענין בזה: כידוע, בחינת החכמה שבנפש האלקית אינה השגה שכלית באלקות מצד מציאות האדם וכלי מוחו, אלא בחכמה "נראית" ומורגשת האמת האלקית, "והיא למעלה מהבינה שהוא הבנת השכל והשגתו . . . וזהו לשון חכמה 'כח מה' שהוא מה שאינו מושג ומובן" (תניא פרק יח). לכן החכמה נקראת "אור", בה נראית וגלויה האמת האלקית.

והנה, כאשר תיקון המדות הוא על ידי התבוננות והשגה, אזי אף שהאדם מתעורר באהבה ויראה לה' ובדרך ממילא נחלשות המדות הרעות שלעומת זה באהבה ויראה לעניני העולם, מכל מקום כל ההתבוננות והאהבה לה' שהתעוררה על ידה באו מצד מציאותו של האדם והשגתו, וממילא מציאותו לא נתבטלה על ידי זה בתכלית. נמצא שכאשר מחשבתו פונה מההתבוננות והוא חוזר לעסוק בעניני העולם, חוזרות ומתעוררות מדותיו החומריות.